

LOT VAN DE PERSOONLIJKE AANDELEN VAN DE VROUW ONDER EEN STELSEL VAN GEMEENSCHAP

door Jean-Paul VAN USSEL

Op het eerste gezicht denkt men niet aan een probleem en ziet men ook niet een probleem. Men redeneert vanuit art. 529 B.W., waar bepaald wordt dat : "Roerend door wetsbepaling zijn ..., aandelen of belangen in maatschappijen van geldhandel, koophandel of nijverheid, ook wanneer onroerende goederen, tot die ondernemingen betrekking hebbende, aan de maatschappijen toebehooren. Die aandelen of belangen worden slechts ten opzichte van ieder der deelgenoten geacht roerend te zijn, zolang de maatschappij duurt."

Onder het stelsel der wettelijke gemeenschap vallen alle roerende goederen, persoonlijk of niet, in gemeenschap behoudens andersluidend beding (art. 1401, 1° B.W.). Neemt men het konventioneel regime van gemeenschap van aanwinsten aan, dan blijven de persoonlijke roerende goederen die men bezat vóór het huwelijk persoonlijk : ook degenen die men om niet verkrijgt tijdens het huwelijk (erfenis, legaat of schenking) blijven persoonlijk (art. 1498 B.W.).

Zo eenvoudig is echter het probleem niet, hoewel R. DEKKERS er niet veel verder op ingaat. (1)

Verschillende vragen dienen opgelost :

- wanneer zijn de aandelen persoonlijk en wanneer gemeenschappelijk, en in welke mate ?

(1) R. DEKKERS, *Handboek van Burgerlijk Recht*, Brussel Antwerpen, 1958. Deel III, blz. 54, nr. 77 ; blz. 60, nr. 85 ; blz. 61, nr. 87 ; blz. 63, nr. 88.

- welke zijn de gevolgen hiervan m.b.t. het recht van beheer en beschikking dezer aandelen ?

Ter behandeling dezer vragen dienen te onderscheiden worden de aandelen van vennootschappen met of zonder rechtspersoonlijkheid (Zie art. 2 en 3, Boek I, Titel IX van het Wetboek van Koophandel, verder aangeduid als vennootschappenwet).

Onder de vennootschappen met rechtspersoonlijkheid dient vervolgens onderscheid gemaakt tussen de kapitaals- en personenvennootschappen, welk onderscheid door vele auteurs als de *summa divisio* wordt aangenomen.

Als typen van personenvennootschappen gelden de vennootschap onder firma (verder V.O.F.) en de commanditaire vennootschap (verder Comm. v.). Als type van kapitaal vennootschap geldt de naamloze vennootschap (verder N.V.). Overgangsvormen tussen beide typen zijn de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid (verder P.V.B.A.), de koöperatieve of samenwerkende vennootschap (verder S.V.) en de besloten N.V., waarvan het begrip verder zal verduidelijkt worden.

I -- Vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid

In dit geval ontstaat er tussen de vennoten een onverdeeldheid m.b.t. de ingebrachte goederen, die het patrimonium van de vennootschap zijn geworden. De echtgenoten blijven eigenaars van de door hen ingebrachte goederen.

Welk zal dan het karakter van hun aandeel zijn? Hebben zij een onroerend goed ingebracht, blijft hun aandeel onroerend. Betreft het een roerend goed dan is hun aandeel roerend. Bijgevolg zijn de regels zoals we die hoger reeds uiteenzetten van toepassing.

a. Echtgenoten gehuwd onder wettelijke gemeenschap (art. 1401 B.W.)

De onroerende aandelen verworven vóór het huwelijk blijven persoonlijk tijdens de gemeenschap. Dit geldt ook wanneer ze tijdens het huwelijk om niet verkregen werden. De onroerende aandelen verworven tijdens het huwelijk onder bezwarende titel zijn echter gemeenschappelijk. De roerende aandelen vallen steeds in gemeenschap wanneer en hoe ze ook verkregen werden.

b. Echtgenoten gehuwd onder gemeenschap van aanwinsten (art. 1498 B.W.)

Alle roerende en onroerende aandelen verkregen vóór het huwelijk en tijdens het huwelijk om niet, blijven persoonlijk. De roerende en onroerende aandelen tijdens het huwelijk verkregen onder bezwarende titel zijn gemeenschappelijk.

Het enige verschil met de wettelijke gemeenschap betreft het karakter der roerende aandelen.

Deze oplossing wordt aangenomen door de volledige rechtsleer en rechtspraak (2). Deze uitgangspunten worden verder uiteengezet.

II – Vennootschappen met rechtspersoonlijkheid

A – Kapitaalvennootschappen (N.V.)

De N.V. is de kapitaalvennootschap bij uitstek. Haar aandelen zijn roerend en men mag niet meer voortgaan op de aard van de inbreng, waarvoor aandelen in vergoeding gegeven werden (argument uit art. 529, 1e al.) (3).

Al deze aandelen vallen dus in gemeenschap. Zij kunnen echter persoonlijk blijven zo de echtgenoten gehuwd zijn onder de gemeenschap van aanwinsten, zoals hoger gezegd.

Tot hiertoe werd verondersteld dat de aandelen der N.V. aan toonder of op zicht waren uitgegeven. Deze zijn vrij verhandelbaar en anoniem. Men wordt er eigenaar van door eenvoudige overdracht.

Nochtans kunnen in een N.V. de aandelen ook op naam zijn. Soms is het wettelijk verplicht, o.m. wanneer de aandelen nog niet volledig werden volgestort (Venn.sch.wet art. 46, 2e lid).

Ook kan het door de partijen gewild zijn. Men heeft dan te doen met een besloten N.V. die veel gelijkenis vertoont met de P.V.B.A. en waarover verder zal uitgebreid. De aandelen op naam kunnen zo maar niet zonder formaliteiten verhandeld worden. Om eigenaar er van te worden moet de naam van de oude aandeelhouder geschrapt en vervangen worden door een nieuwe in het aandelenregister der vennootschap.

Aldus is het begrijpelijk dat deze aandelen niet zó maar in gemeenschap kunnen vallen. Zij worden meestal in de statuten onoverdraagbaar verklaard (cfr. infra).

- (2) H. DE PAGE, *Traité élémentaire de droit civil*, Bruxelles, 1949, Tome X-1, blz. 368, nr. 315 A, en blz. 296, nr. 229, 3e.
A. KLUYSKENS, *Beginselen van burgerlijk recht*, Antwerpen, 1945, deel VIII, *Het huwelijkskontraat*, blz. 91, nr. 53, 7e a.
J. VAN DE VORST, *Du sort des parts sociales sous les divers régimes de communauté conjugale*, *R.P.N.*, 1932, blz. 161 e.v.
L. FREDERICQ, *Traité de Droit Commercial Belge*, Gand, 1950, tome IV, blz. 290, nr. 172.
H. DU FAUX, *Le sort des parts sociales et actions incessibles sous les régimes de communauté conjugale*, *R.P.N.*, 1947, blz. 129, e.v.
F. BOUCKAERT, *Aandelen, deelbewijzen en huwelijksgemeenschap*, *T.N.*, 1968, blz. 98 e.v., nr. 3, voetnoot 5.
- (3) H. DE PAGE, *o.c.*, X-1 nr. 232, f (met voetnoten); A. KLUYSKENS, *o.c.*, VIII, blz. 91, nr. 53, 7e b; J. VAN DE VORST, *l.c.*, *R.P.N.*, 1932, 161.

Het voornaamste kenmerk dezer vennootschap is dat zij, zoals de vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid, werden opgericht "intuitu personae" (4).

1. Uitgangspunten

Voor deze beide genoemde soorten vennootschappen gaan sommigen uit van art. 1861 B.W. : "Ieder vennoot mag, zonder toestemming van zijn medevennoten, *een derde persoon tot deelgenoot nemen, wat zijn aandeel in de vennootschap betreft* : hij kan hem, zonder zodanige toestemming, niet als lid in de vennootschap opnemen, al had hij ook het beheer van de vennootschap." Een van de vennoten kan dus aan zijn medevennoten geen derde als medevennoot opdringen zonder hun toestemming. Hij kan enkel met een derde zijn vermogensrechten delen (o.a. dividenden ...). Deze derde noemt men een deelgenoot (*un croupier*). Vele auteurs spreken van ondermaatschap.

Deze persoonlijke verhouding tussen de vennoten brengt mede dat de aandelen *onoverdraagbaar* worden of worden verklaard, hetzij geheel, hetzij gedeeltelijk. Ondanks het bestaan van de wettelijke gemeenschap leidt men hieruit af dat het aandeel persoonlijke eigendom blijft van de vennote (vennoot). De medeëchtgenoot (-note) kan slechts deelgenoot worden. Verschillende auteurs hebben gewezen op deze gelijkenis tussen de deelgenoot en de medeëchtgenoot (5). De gemeenschap wordt bijgevolg van rechtswege deelgenoot van de echtgenoot-vennoot titularis van het aandeel. Zij geniet er de voordelen van, terwijl het recht zelf persoonlijk aan de echtgenoot-vennoot blijft. Dus niet het aandeel zelf valt in de gemeenschap, enkel de vermogens-, of patrimoniale, of economische waarde. Deze waarde omvat zoals reeds gezegd het recht op winst en, bij ontbinding van de vennootschap vóór de gemeenschap het evenredig recht in het likwidatiesaldo. Ook de rechtspraak, zowel een deel der oude als de volledige jongste, gaat hiermede akkoord. (6)

- (4) VAN RYN, *Principes de droit commercial*, Bruxelles, 1954, deel I, blz. 209, nr. 304.
- (5) L. FREDERICQ, *o.c.* IV, blz. 290, nr. 172 ; H. DU FAUX, P.V.B.A. en huwelijksgemeenschap, *T.N.*, 1966, blz. 178 ; H. DE PAGE, *o.c.*, X-1, nr. 315, B ; A. KLUYSKENS, *o.c.*, VIII, blz. 91, nr. 53, 7e c ; J. RONSE, Overzicht van Rechtspraak (1964-67) over "Vennootschappen", *T.P.R.*, 1967, blz. 629, nr. 216 ; J. VAN DE VORST, *l.c.*, *R.P.N.*, 1932, 161.
- (6) Brussel, 19 januari 1926, *Pas*, 1926-II-63 ; *R.P.N.*, 1926, 348 ; *R.G.E.N.* 1926, nr. 16.340.
Brussel, 12 juni 1929, *R.P.N.*, 1930, 91.
Brussel, 24 april 1963 *J.T.*, 1964, 334 ; *Rev.prat.soc.*, 1964, blz. 161, nr. 5211.
Dit onderscheid werd volgens Prof. J. RONSE door het Hof van Cassatie doorgevoerd m.b.t. de deelbewijzen van een P.V.B.A. in de arresten van 24 februari,

Deze rechtspraak betreft vooral de V.O.F., en toont veel gelijkenis met de betwistingen over de deelbewijzen der P.V.B.A., waarover verder.

In de rechtsleer is men het nochtans oneens over de grond waarom de aandelen niet in gemeenschap kunnen vallen.

Tot nu zijn we uitgegaan van art. 1861, en werd de onoverdraagbaarheid der aandelen afgeleid uit de persoonlijke binding (*intuitu personae*) der vennoten. Deze mening wordt afgekeurd door J. HEENEN en F. BOUCKAERT (7). Zij zijn van oordeel dat wanneer een goed in gemeenschap komt dit niet een overdracht is, en nl. dat het criterium der onoverdraagbaarheid van aandelen niet kan tegenhouden dat de waarde van het aandeel in gemeenschap valt. Daarbij komt dat de gemeenschap geen winstgevend doel nastreeft, terwijl de ondermaatschap wezenlijk wel. Volgens hen dient men het onderscheid tussen de vermogenswaarde van het aandeel en de eraan verbonden rechten afhankelijk te maken van de verplichting de rechten van de medevennoten van de echtgenoot te eerbiedigen. Dikwijls is men vennoot geworden om zijn kwaliteiten. Bijgevolg is het redelijk dat de medevennoten zich verzetten tegen het feit dat de echtgenoot van één van hen zich zou komen moeien met de vennootschapsaangelegenheden. Om dit te beletten bindt men dit *intuitu personae*-element dikwijls aan de onoverdraagbaarheid der aandelen (8). Men mag deze onoverdraagbaarheid niet *a priori* afleiden uit een wettelijke (art. 1861 B.W.) of statutaire bepaling (9). Men dient echter van de feiten uit te gaan om te kunnen besluiten of een vennootschap *intuitu personae* is opgericht (Cfr. supra m.b.t. N.V.). Vervolgens moet men afwegen of dit element voldoende gegrond is om de regels van de wettelijke gemeenschap te doen verzwakken. Zoals reeds hoger gezegd, ontsnappen de roerende aandelen aan de gemeenschap, en blijven persoonlijk, hoewel dit niet uit enige wettelijke bepaling volgt. Tegenover de echtgenoot van de vennoot

21 april en 17 november 1959 (cfr. infra.). Voorgaande uitspraken van het Hof wijzen erop dat dit onderscheid vroeger reeds latent bestond voor de V.O.F., en pas later werd toegepast op de P.V.B.A., en niet omgekeerd, zoals Prof. J. RONSE laat blijken in zijn jongste overzicht van rechtspraak over "Vennootschappen" (1964-67) (*T.P.R.*, 1967, blz. 629 e.v., in het bijzonder, blz. 743, nr. 216).

Rb. Brussel, 13 februari 1924, *Pas.*, 1924-III-113; Rb. Nijvel, kortgeding, 5 juni 1925, *A.N.E.*, 1926, 105; Luik, 1 december 1930, *R.P.N.*, 1931, 289 (m.b.t. de kommanditaire vennootschappen). Deze drie laatst aangehaalde beslissingen stellen niet dat het aandeel zelf persoonlijk is, hoewel ze wel het aangehaalde onderscheid maken, van de gemeenschappelijk aan de aandelen der V.O.F. verbonden rechten nl. de winsten en het deel in het likwidatiesaldo bij de ontbinding.

- (7) J. HEENEN, Les parts dans les sociétés constituées intuitu personae et la communauté de biens entre époux, noot onder Cass. 24 februari 1959, *R.C.J.B.*, 1959, blz. 269; F. BOUCKAERT, o.c., *T.N.*, 1968, blz. 100, nr. 5.
- (8) M. DEMEUR, Sociétés de personnes et sociétés de capitaux, *Rev. prat. sos.*, 1955, blz. 203 e.v., nr. 4500.
- (9) J. HEENEN, *l.c.*, *R.C.J.B.*, 1959, blz. 270, nr. 5-7.

heeft het aandeel dan een economische waarde, behoudens het geval dat het deel zou uitmaken van de voorbehouden goederen van de vrouw.

Als jongste rechtsleer treden wij natuurlijk het standpunt bij dat enerzijds het dichtst bij de wet ligt, en anderzijds datgene is dat door onze leermeesters voorgestaan wordt. (10)

2. Gevolgen m.b.t. de ontbinding van gemeenschap en vennootschap :

Indien de gemeenschap ontbonden wordt vóór de vennootschap, blijft het aandeel onoverdraagbaar. De echtgenoot-vennoot behoudt het in volle eigendom zonder dat het in de te verdelen massa moet begrepen worden. De gemeenschap heeft recht op de winsten die tijdens de gemeenschap verkregen werden en krijgt een vergoeding. Hiermede gaan alle auteurs akkoord. BOUCKAERT noemt het een "*ius ad rem obtinendam*" (11) Welke vergoeding echter, en op welk ogenblik deze dient geschat, daarover is men het oneens.

HEENEN schrijft (12) dat de gemeenschap zeker recht heeft op de winst van het aandeel en ook, indien dit aandeel normaal in de gemeenschap zou moeten vallen, op de goederen die aan de vennoot zijn toegevallen (als de vennootschap ontbonden wordt vóór de gemeenschap) of op de waarde van het aandeel (als de gemeenschap ontbonden wordt vóór de vennootschap). Dit is zelfs waar wanneer de aandelen onderschreven werden door de vrouw met gemene penningen, die ze van haar man kreeg (13). Dat de waarde van een aandeel, dat zelf niet in gemeenschap valt, in gemeenschap valt is een zeldzaamheid. Men heeft het trachten te verantwoorden met de theorie der vergoedingen, waarmee HEENEN echter niet akkoord gaat. Hij schrijft : "*... c'est une erreur, car la communauté a droit à la valeur de la part au jour de la dissolution ou du partage de l'association conjugale, même si cette valeur dépasse celle de l'apport prélevé sur l'actif commun*". DE PAGE (14) echter, in tegenstelling met HEENEN, is van oordeel dat die vergoeding slechts toegelaten is "*si la communauté a fourni l'apport correspondant à la part incessible et propre, et dans la mesure seulement de ce que la communauté a fourni*". KLUYSKENS (15) zoals HEENEN, schrijft dat de

(10) J. RONSE, l.c., *T.P.R.*, 1967, blz. 743, nr. 216.

(11) KLUYSKENS, o.c., VIII, blz. 91, nr. 53, 7e c ; J. VAN DE VORST, l.c., *R.P.N.*, 1932, blz. 161 ; J. HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 271, nr. 8 c ; F. BOUCKAERT, l.c., *T.N.*, 1968, blz. 101, nr. 6.

(12) J. HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 272, nr. 9.

(13) Cass., 24 februari 1959, *R.C.J.B.*, 1959, blz. 263 ; *T.N.*, 1959, blz. 99 ; *Pas.*, 1959-I-644 ; *Rev.prat.soc.*, 1960, blz. 137, nr. 4892 ; *R.G.E.N.*, 1960, nr. 20272 in noot.

(14) DE PAGE, o.c., X-1, nr. 315 D.

(15) KLUYSKENS, o.c., VIII, nr. 53, 7e c.

vergoeding gelijk moet zijn aan de waarden waarmee de echtgenoot, titularis van het aandeel verrijkt is ten koste van de gemeenschap.

DE PAGE en KLUYSKENS (16) beweren terecht de waarde te berekenen op de dag van de ontbinding van de gemeenschap. HEENEN (17) echter in tegenstelling met voornoemden gaat o.i. te ver door te zeggen dat men rekening moet houden met de waarde op de dag der verdeling of tenminste met de verwezenlijkte winsten sinds de ontbinding. HEENEN verdedigt hier de stelling van de Franse rechtspraak en rechtsleer, die tot nog toe slechts éénmaal in onze rechtspraak voorkwam, nl. deze van het Hof van Beroep te Brussel (18). In plaats van zich te hechten aan de theorie der vergoeding of deze van art. 1861, schrijft HEENEN dat het billijker is te oordelen zoals M. BOULANGER (19) schrijft : “*il y a transformation du mode ordinaire d'affectation d'un bien à la communauté*”. Onmiddellijk vervolgt Heenen dan : “... *c'est moins une explication que la constatation d'une situation juridique nouvelle*”. Welke nu zijn stelling is, valt zeer moeilijk af te leiden na deze laatste zinsnede.

3. Gevolgen m.b.t. het beheer door de man van de persoonlijke aandelen van de vrouw.

Naar art. 1421 B.W. en 1428 B.W. heeft de man het beheer zowel over de goederen van de gemeenschap als zijn eigen persoonlijke goederen en deze van zijn vrouw.

Toch bestaat er iets paradoksaal in deze toestand, waar de vrouw persoonlijke aandelen bezit in de vennootschap. Het *intuitu personae*-karakter verzet er zich tegen dat het aandeel bij ontbinding van de gemeenschap in het deel van de man zou vallen, maar niet dat tijdens de gemeenschap de man zich zou gedragen als een echte vennoot. Wat alle vennoten hem gedurende heel die tijd hebben toegelaten, zou ontoelaatbaar worden na de dood van zijn echtgenote-vennote.

Alhoewel er auteurs zijn die dit paradoksale onderschrijven, toch zijn er ook verschillende die in het tot nu gevolgde onderscheid tussen de waarde van het aandeel en de eraan verbonden rechten geen problemen zien, of althans deze paradoks milder en het onderscheid meer genuanceerd opvatten (20).

(16) DE PAGE, *ibidem* : KLUYSKENS, *ibidem*.

(17) HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 272, nr. 9.

(18) Brussel, 18 maart 1950, *J.T.*, 1950, blz. 241 ; *Rev.prat.soc.*, 1950, blz. 186, nr. 4164 avec observations.

(19) M. BOULANGER in : PLANIOL et RIPERT, *Traité pratique de droit civil français*, Paris, 1957, 2e éd., t. VIII, nr. 188-3.

(20) Om de voor- en tegenstanders van deze paradoks te leren kennen, raadplege men de noot van J. HEENEN onder Cass., 24 februari 1959, *R.C.J.B.* 1959, blz. 267, en bijzonder blz. 273, nr. 10.

Het verder te bespreken arrest van 24 februari 1959 en andere daaropvolgende vinden vele voorstanders voor het doorgevoerde onderscheid (cfr. infra onder de behandeling der gemengde vormen van vennootschap).

Waar in de P.V.B.A. het beheer over de persoonlijke aandelen van de vrouw toevalt aan de man, zou dit volgens velen, niet het geval zijn waar zij persoonlijke aandelen bezit in een V.O.F. De echtgenote-vennote is immers handelaarster, en de man heeft bijgevolg niets in de pap te brokken. O.i. is dat wat ver doorgedreven: persoonlijke aandelen zijn immers persoonlijke aandelen en daarin valt zeer moeilijk te kwalificeren. Ook J. HEENEN schrijft dat verschillende behandeling weinig overtuigend is (21).

Hoewel vele auteurs (22) oordelen dat de aandelen zelf in personen-vennootschappen *altijd* persoonlijk zijn, toch merkt J. HEENEN (23) na een lange redenering op, dat dit geen oplossing is.

Allen geven wel toe dat de waarde van het aandeel in gemeenschap valt, doch men twist over de eraan verbonden maatschappelijke rechten.

Na onderscheiden te hebben of de vrouw de aandelen vóór of na het huwelijk onderschreven heeft, komt J. HEENEN tot het besluit: "*La distinction entre les droits d'associés et leur valeur pécuniaire est justifiée lorsque l'associé est le mari ou lorsque la femme était titulaire des parts avant son mariage. Elle nous paraît contestable quand les parts ont été souscrites par une femme mariée; dans ce cas, nous croyons que les règles ordinaires de la communauté entre époux sont applicables, sauf si les parts sont des biens réservés, parce que la femme en a alors l'administration*" (24).

Nota: De vraag of de uitoefening der maatschappelijke rechten in hoofde van de vrouw, beheers- of beschikkingsdaden zijn wordt door F. BOUCKAERT behandeld in zijn recent artikel. DE PAGE zegt dat het ontegensprekelijk beheersdaden zijn, en dat de vrouw deze mag stellen, op voorwaarde natuurlijk dat ze mag beheren (25).

C – Overgangsvormen (P.V.B.A., S.V., besloten N.V.)

1. Het *intuitu personae* element en de onoverdraagbaarheid

Op beide begrippen werd hoger reeds gewezen, o.a. met betrekking tot de vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid, de personenvennootschappen en de besloten N.V.

(21) J. HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 273, nr. 10, voetnoot 41.

(22) DE PAGE, o.c., X-1, nr. 315, D voetnoot 5; KLUYSKENS, o.c., VIII, nr. 53, 7e c.

(23) J. HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 274, nr. 11.

(24) J. HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 275 e.v., nr. 12 en 13.

(25) F. BOUCKAERT, l.c., *T.N.*, 1968, p. 98 e.v., nr. 6, voetnoot 19; DE PAGE, o.c., X-1, blz. 148, nr. 63.

Over art. 1861 B.W. heen redeneerden we dat er een persoonlijke verhouding bestond tussen de vennoten, waardoor de aandelen overdraagbaar werden. J. HEENEN en F. BOUCKAERT verwierpen nochtans deze theorie. De man, gehuwd onder wettelijke gemeenschap, wiens vrouw vennote was kon bijgevolg enkel deelgenoot worden, hoewel hij bepaalde rechten bezat zoals ook de gemeenschap er bezat.

Deze overgangsvormen hebben zekere kenmerken én van de kapitaalvennootschappen én van de personenvennootschappen.

– De P.V.B.A. is een personenvennootschap, immers haar aandelen zijn niet vrij verhandelbaar. Onmiddellijk wordt reeds uitzondering gemaakt door de wet zelf (Venn.sch.wet, art. 126 2e lid) : de deelbewijzen (26) kunnen, behoudens tegenovergestelde bepaling der statuten, overgedragen worden aan een vennoot, aan een echtgenoot van de overdrager of de erflater, aan voor- of nazaten in rechte lijn en aan andere personen in de statuten toegelaten.

De P.V.B.A. is tevens kapitaalvennootschap omdat het kapitaal de uitsluitende waarborg is voor de vennootschapsschuldeisers, zodat de aansprakelijkheid der vennoten beperkt is (Venn.sch.wet, art. 116).

– De besloten N.V. is essentieel een kapitaalvennootschap, die nochtans een persoonlijk karakter verkregen heeft, door de wil der vennoten (Cfr. supra). De vennoten bedingen daarom dat de aandelen op naam zijn, onoverdraagbaar zijn. Onmiddellijk wordt de gelijkenis met de P.V.B.A. duidelijk.

Een vonnis van de rechtbank van Hasselt (27) is een toepassing van de regels op de aandelen van een N.V., *intuitu personae* opgericht, waarin een vrouw gehuwd onder de wettelijke gemeenschap, aandelen bezit.

Wegens de vele overeenkomende punten wordt aldus de besloten N.V. gezamenlijk met de andere overgangsvormen behandeld.

– De S.V. vertoont verscheidene kenmerken van de personenvennootschap, waaronder het verbod van overdracht van deelbewijzen aan derden (Venn.sch.wet. art. 141, 2e lid en art. 142) (28). De vennoten zijn zoals in de V.O.F. hoofdelijk en onbeperkt aansprakelijk. Nochtans wordt de S.V. praktisch altijd opgericht met beperkte aansprakelijkheid der vennoten (Venn.sch.wet. art. 143, laatste lid en art. 145, 6e) waardoor deze de voornaamste eigenschap verkrijgt van een kapitaalvennootschap. Dat de S.V. essentieel een personenvennootschap is, werd herhaaldelijk beklemtoond door

(26) “Deelbewijs” zou in de wet best vervangen worden door “aandeel”. Nu doet het onmiddellijk aan een bewijsstuk denken, terwijl dit in feite niet het geval is.

(27) Rb. Hasselt, 4 september 1961, *Rev.prat.soc.*, 1963, blz. 225, nr. 5157.

(28) Hier geldt een gelijkaardige opmerking als onder (26). In art. 141 van de Venn.sch.wet. spreekt de wetgever van “deelbewijzen”, terwijl hij het in art. 153 en 154 over “aandelen” heeft. Dit is minder gelukkig en wijst op een ambtelijke vertaling van de Franse tekst, zoals trouwens ook het geval is voor de P.V.B.A.

ons Hof van Cassatie (29), terwijl de wetgever zekere afwijkingen hiervan heeft toegelaten bij de wet.

De onoverdraagbaarheid van aandelen aan derden is een gevolg van het "intuitus personae" dat de S.V. kenmerkt, zegt het Hof.

Deze verschillende vormen van vennootschappen worden verder samen behandeld m.b.t. het lot van de aandelen die aan een vrouw, gehuwd onder een stelsel van gemeenschap, persoonlijk zijn toegekend.

2. Het lot der persoonlijke aandelen van de vrouw.

Het is geoorloofd op grond van art. 126, 2e lid Venn.sch.wet. persoonlijke aandelen aan zijn medeëchtgenoot over te dragen of af te staan, zoals het wezenlijk gebeurt in de kapitaalvennootschappen. Hieruit leidt men af dat deze aandelen dan volledig in gemeenschap zouden vallen. De statuten kunnen er zich nochtans tegen verzetten, en dan blijven de aandelen persoonlijke eigendom van de echtgenoot-vennoot, terwijl de vermogenswaarde in gemeenschap valt. De man is dan derde geworden, en kan niet in de vennootschap opgenomen worden dan door de bij de wet of de in de statuten bepaalde toestemming van de medevennoten. Dit standpunt werd door ons Hof van Cassatie in 1959 ingenomen (30) m.b.t. een fiskale zaak waarin een P.V.B.A. betrokken was.

Met betrekking tot het beheer van de man, zei het verbroken arrest van het Hof van Beroep te Gent (31) "Overwegende dat de aanlegger (man) gehuwd zijnde ..., het beheer heeft van de goederen der gemeenschap en van al de persoonlijke goederen van zijn echtgenote zelfs in de veronderstelling dat de aandelen buiten de gemeenschap blijven." Het Hof van Cassatie voegde hieraan toe (enkel m.b.t. het fiskale aspekt van de zaak werd het beroepsarrest verbroken) dat het beheer van de gemeenschap en van de persoonlijke goederen van de vrouw door de man "niet voor gevolg heeft hem de hoedanigheid van deelgenoot te doen verwerven in een P.V.B.A., waarvan de nominatieve aandelen aan gezegde echtgenote werden toegekend". "Deelgenoot" is in deze zinssnede bedoeld als vennoot; immers enkele alinea's hoger zegt het arrest: "Dat, voorzeker, elke vennoot zonder de

(29) Cass., 20 maart 1959, *Pas.*, 1959-I-743; Cass., 10 november 1960, *Pas.*, 1961-I-259; Cass., 5 december 1961, *Pas.*, 1962-I-436 en noten, *R.P.N.*, 1964, 24 en noot 't KINT.

J. VAN RYN en P. VAN OMMESLAGHE, Examen de jurisprudence (1961-65) en matière des "Sociétés commerciales", *R.C.J.B.*, 1967, blz. 277 e.v., in bijzonder blz. 367, nr. 75.

(30) Cass., 24 februari 1959, *R.C.J.B.*, 1959, blz. 263; *T.N.*, 1959, blz. 99; *Pas.*, 1959-I-644; *Rev.prat.soc.*, 1960, blz. 137, nr. 4892; *R.G.E.N.* 1960, nr. 20272 in noot.

(31) Gent, 17 december 1957, onuitgegeven; Gent, 4 maart 1958 (interpretatief arrest) eveneens onuitgegeven.

toestemming van zijn medevennoten, een derde persoon tot deelgenoot kan nemen in het deelbewijs dat hij in de vennootschap heeft, wat het geval is voor de in gemeenschap van goederen gehuwde echtgenote”.

Dit standpunt van ons Hof van Cassatie werd door de rechtsleer unaniem aanvaard (32).

J. HEENEN (33) trekt er nochtans de aandacht op, dat de verkoop van aandelen aan de echtgenoot-niet-vennoot slechts toegelaten is in de 3 gevallen van art. 1595 B.W. Overigens kan een vrouw-vennote vrij haar aandelen overdragen aan haar echtgenoot. De oprichters aanvaarden van bij de oprichting de mogelijke tussenkomst van een echtgenoot van één van hen. Hij vervolgt dan : “*C'est seulement si les statuts réglementent la cession au conjoint que la dissociation entre les droits d'associé et leur valeur pécuniaire peut donc être admise, dans la mesure que nous avons indiquée* (Cfr. supra, II. B., 3e). *Encore faut-il, à notre avis, qu'en specie la société ait été constituée en considération de la personne des associés* (Cfr. supra, II. B. 1, tweede uitgangspunt). HEENEN is van oordeel dat dit onderscheid enkel mag gemaakt wanneer het in de statuten uitdrukkelijk voorzien is, terwijl het Hof het zelfs toelaat wanneer de statuten niet afwijken van art. 126 Venn.sch.wet. Het Hof doet alzo, volgens HEENEN, in feite afbreuk aan het *intuitus personae* van de vennootschap. De deelbewijzen vallen in ieder geval in gemeenschap volgens de gewone regels van het huwelijksgoederenrecht wanneer de statuten niet afwijken van art. 126 (cfr. hierboven) : de man wordt bijgevolg vennoot door zijn huwelijksvermogensstelsel zelfs als de deelbewijzen door zijn echtgenote werden onderschreven.

Deze stelling van HEENEN werd volledig ontzenuwd door drie uitspraken van ons hoogste gerechtshof in de loop van hetzelfde jaar, nl. op 21 april, op 8 september en op 17 november 1959 (34). Dit van 8 september vergt echter enige bijkomende verduidelijking.

(32) J. RONSE, Overzicht van rechtspraak (1961-63) over “Vennootschappen”, *T.P.R.*, 1964, blz. 69 e.v. en 197 e.v., in casu blz. 204, nr. 161 ; J. RONSE, Overzicht van rechtspraak (1964-67) over “Vennootschappen”, *T.P.R.*, 1967, blz. 629 e.v. in casu blz. 742, nr. 216 ; Noot onder Cass., 8 september 1959, *R.G.E.N.* 1960, nr. 20272 ; H. DU FAUX, P.V.B.A. en huwelijksgemeenschap, *T.N.*, 1966, blz. 177 e.v., in casu blz. 179 ; J. 't KINT, noot onder Rb. Hasselt, 4 september 1961, *Rev.prat.soc.*, 1963, blz. 225, nr. 5157, 4 ; J. RENAULD, Examen de jurisprudence (1956-59) en matière de “Contrat de mariage et régimes matrimoniaux”, *R.C.J.B.*, 1960, blz. 225 e.v., in casu blz. 234, nr. 7 ; J. VAN RYN et P. VAN OMMESLAGHE, Examen de Jurisprudence (1961-65) en matière de “Sociétés commerciales”, *R.C.J.B.*, 1967, blz. 277 e.v., in casu blz. 287, nr. 8 ; F. BOUCKAERT, l.c., *T.N.*, 1968, blz. 103, nr. 7 ; J. WILLOCKX onder het arrest van 24 februari 1959 in *R.C.J.B.*, 1959, blz. 137, nr. 4892 en blz. 141, nr. 4893.

(33) J. HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 276, nr. 14 en 15.

(34) Cass., 21 april 1959, *Pas.*, 1959-1-844.

Cass., 8 september 1959, *Rev.prat.soc.* 1961, blz. 140, nr. 4893 ; *R.W.*, 1959-60,

Het geval dat op 17 november werd behandeld was een veel klassieker geval. Daar waar op 24 februari in de statuten van de bewuste P.V.B.A. beperkende klausules voorzien waren voor de overdracht van aandelen, was dit niet het geval in de zaak van 17 november: "*Attendu que les pouvoirs attribués au mari, par les divers régimes matrimoniaux, sur les biens de son épouse, ont pour unique objet, lorsqu'ils sont appliqués aux parts sociales dont l'épouse est titulaire dans une S.P.R.L., la valeur de ces parts; que seule l'épouse possède la qualité d'associée qui s'attache à celles-ci*".

Hiermede weze bevestigd dat het uitgangspunt van Heenen (cfr., supra II.B.1, tweede uitgangspunt) nl. het zuivere persoonlijke karakter van de relaties onder de vennoten door ons Hof werd verworpen en nu definitief de plaats heeft geruimd voor de onoverdraagbaarheid der maatschappelijke aandelen, afgeleid uit art. 1861. Waarin HEENEN wel gelijk krijgt is "*que l'entrée d'un bien en communauté ne s'analyse pas en une cession, mais bien en une affectation de ce bien aux intérêts du ménage*".

Hoewel het arrest van 24 februari nog de theorie van art. 1861 B.W. gebruikt toch gaat J. WILLOCKX die het arrest overigens goedkeurt, in tegen deze redenering zoals J. HEENEN (Cfr. supra onder II.B.1, tweede uitgangspunt) (35).

Het arrest van 8 september is eigenlijk een beetje ongelukkig. Het arrest verwerpt de voorziening door te beslissen dat een gemeenschap (hier = stelsel van gemeenschap van aanwinsten) geen vennoot kan zijn van een P.V.B.A., welke enkel natuurlijke personen als leden kan aannemen, en geen rechtspersonen (venn.sch.wet. art. 119). Immers de gemeenschap is geen onverdeeldheid of vennootschap maar een bijzondere vorm van gemeenschappelijke eigendom (36). Trouwens de gemeenschap bezit toch geen rechtspersoonlijkheid! Men verweet aldus aan het Hof niet de oplossing van 24 februari genomen te hebben door te beslissen dat alleen de man de hoedanigheid van vennoot bezat terwijl enkel de vermogenswaarde van het aandeel in de gemeenschap van aanwinsten zou vallen. Wanneer men het arrest leest, kon het Hof, gebonden door de voorziening, er immers niet beter op antwoorden.

kol. 1496 ; *R.G.E.N.* 1960, nr. 20272, blz. 366 ; *A.N.E.*, 1960, blz. 223.

Cass., 17 november 1959, *Pas.*, 1960-1-332 ; *Rev.prat.soc.*, 1961, blz. 27, nr. 4938 met noot P.D., *T.N.*, 1960, blz. 168.

Ook onze hoven van beroep :

Gent, 24 mei 1960, *Rev.fisc.*, 1961, blz. 300 (en niet 24 maart 1960, zoals F. BOUCKAERT foutief in *T.N.*, 1968, blz. 98 e.v., in casu blz. 105, voctnoot 27 schrijft).

Gent, 28 maart 1961, *Journ. prat. dr. fisc. fin.*, 1961, blz. 299. *Rev. Fisc.*, 1961, blz. 685.

(35) J. WILLOCKX in noot onder Cass., 8 september 1959, *Rev.prat.soc.*, 1961, blz. 140, nr. 4893 (1-4).

(36) DE PAGE, *o.c.*, X-1, nr. 204, 205 en 208.

Laten we het dus voor éénmaal verontschuldigen (37). Trouwens het Hof hernam zich reeds op 17 november. Tegen het arrest van 8 september trokken echter verschillende auteurs van leer (38).

Het probleem dat we tot nu behandelden rijst natuurlijk niet wanneer de man vennoot is. Het konflikt immers tussen een gemeenschapsstelsel en de P.V.B.A. toont zich niet : de man heeft toch het beheer over zijn eigen goederen,! Wel heeft de gemeenschap natuurlijk recht op de winsten van zijn persoonlijke aandelen, en op een vergoeding bij de ontbinding (cfr. art. 1437 B.W.).

3. De vervanging van een persoonlijk aandeel van de vrouw

Het betreft hier een vonnis voor de rechtbank van Hasselt (39) dat hoger onder C.1 reeds werd aangehaald en dat we hier verder bespreken als bijzondere toepassing van het besproken probleem.

De feiten waren de volgende : een vrouw kreeg tijdens het huwelijk bij schenking een onverdeeld deel in een handelszaak, waarbij bedongen was dat het een roerend persoonlijk goed zou zijn (een handelszaak is een roerend goed). Zij bracht dit goed in, in een P.V.B.A. en kreeg er 105 maatschappelijke aandelen voor. Ook onderschreef ze er nog 5 in geld, en volstortte ze met geld van de gemeenschap. Later werd de P.V.B.A. omgevormd in een N.V. en zij ontving in ruil voor de 110 deelbewijzen, 383 aandelen der N.V., ook onderschreef ze er nog 17 in geld.

De gemeenschap werd dan ontbonden door echtscheiding.

De rechtbank moest zich de vraag stellen, welke de rechten van die vrouw waren op de 400 nominatieve aandelen der N.V.

De notaris beoordeelde ze, zoals het vonnis zegt, in zijn ontwerp vereffening als gemene goederen, daar de akte van omvorming geen klausule van wederbelegging bevatte. Nochtans kende het ontwerp haar een schade-loosstelling toe ter waarde van 100 aandelen der P.V.B.A.

(37) Ook J. WILLOCKX nam deze verontschuldigende houding aan in noot onder het bewust arrest, in *Rev.prat.soc.*, 1961, blz. 140, nr. 4893, II.

(38) In noot onder het arrest : cfr. *R.G.E.N.*, 1960, nr. 20272 : "La motivation de cet arrêt ne manque pas, à première vue, d'étonner." – Ook H. DU FAUX in zijn reeds vermeld artikel in het *T.N.*, 1966, blz. 177 e.v. DU FAUX besluit terecht met de overweging, dat m.b.t. dit probleem de P.V.B.A. dezelfde regeling heeft gekregen als de V.O.F. Dat de deelbewijzen in de P.V.B.A. mogen afgestaan, doet aan het principe geen afbreuk. Hij waarschuwt terecht de notarissen : zij zouden er best aan doen de onder gemeenschap gehuwde vrouwen mede als stichters en onderschrijvers te doen verschijnen bij een stichtingsakte of een kapitaalsverhoging, indien man en vrouw beiden vennoot willen worden en verlangen dat alle aandelen en de eraan verbonden rechten tot de gemeenschap zouden behoren.

Ook F. Bouckaert spaarde onlangs nog zijn kritiek niet in het *T.N.*, 1968, blz. 98 e.v., in casu nr. 7.

(39) Rb. Hasselt, 4 september 1961, *Rev. prat. soc.*, 1963, blz. 225, nr. 5157.

De vrouw was hier echter niet mee gediend, en ging procederen. De rechtbank besliste als volgt, wat werd goedgekeurd door alle geraadpleegde auteurs (40) :

– de regels van de ruiling (art. 1407 B.W.), niet die van de wederbelegging zijn van toepassing. De inbreng van een handelszaak in vennootschap brengt in het patrimonium van de inbrenger de vervanging van een goed door een ander mee (41). De toegekende aandelen zijn dus eigen door inbreng van een eigen goed volgens het principe van de zakelijke subrogatie, en niet ten gevolge van een eventuele verklaring van wederbelegging zoals art. 1434 die voorschrijft. De wederbelegging verschilt trouwens ook van de ruiling doordat het in de plaats gekomen goed verkregen is met penningen voorkomende van de tegeldemaking van een eigen goed. RENAULD en LECLERCQ spreken bij ruiling van “*propre parfait*” en bij wederbelegging van *propre imparfait*”.

– de omvorming der vennootschap (P.V.B.A.–N.V.) houdt de ontbinding in van de oude vennootschap, gevolgd door de inbreng van het volledige actief, en soms het volledige passief, in de nieuwe vennootschap. De aandelen van de nieuwe vennootschap worden beschouwd als inbrengen in natura, die hun persoonlijk of gemeenschappelijk karakter bewaren, zonder de vervulling der vormvereisten voor de wederbelegging (42). 't KINT besluit dan, dat de omvorming dus een dubbele ruiling veronderstelt, nl. eerst deze van de maatschappelijke deelbewijzen tegen een onverdeeld deel, en vervolgens dit onverdeeld deel tegen aandelen in de nieuwe vennootschap.

– ook maakt het vonnis een toepassing van de regels op de aandelen van een N.V. *intuitu personae* opgericht. In de loop van ons artikel noemden we deze de besloten N.V. Het vonnis overweegt dat men van de principiële verhoudingen van de aandeelhouders, die niet *intuitu personae* zijn, kan afwijken door de aandelen op naam te laten en door het beding dat geen enkele overdracht mag gebeuren zonder een speciale beschikking van de raad van beheer ten voordele van één door haar aanvaarde cessionaris. 't KINT

(40) J. 't KINT, noot onder het besproken vonnis, *Rev.prat.soc.*, 1963, blz. 225, nr. 5157 ; J. RENAULD et N. LECLERCQ, Examen de jurisprudence (1960-63) en matière de “Contrat de mariage et régimes matrimoniaux”, *R.C.J.B.*, 1964, blz. 353 e.v., in casu, blz. 358, nr. 3 ; J. VAN RYN et P. VAN OMMESLAGHE, Examen de jurisprudence (1961-65) en matière de “Sociétés commerciales”, *R.C.J.B.*, 1967, blz. 277 e.v., in casu blz. 287, nr. 8.

(41) Zo oordeelde de oudere rechtspraak : Doornik, 29 december 1926, *Rev.prat.soc.*, 1926, blz. 181, bevestigd door Brussel, 22 mei 1929, *B.J.*, 1929, blz. 521. Ook de rechtsleer gaat hiermede akkoord : DE PAGE, o.c., X-1, blz. 376, nr. 323, ook X-2, blz. 881, nr. 1040 ; J. HEENEN, l.c., *R.C.J.B.*, 1959, blz. 269, nr. 4. Zie ook de auteurs, aangehaald onder voetnoot 40.

(42) Zie noot 't KINT, l.c., nr. 3, en J. RENAULD, “Considérations sur la Transformation des Sociétés Commerciales”, *Rev.prat.soc.*, 1953, blz. 65 en in casu blz. 71, nr. 4292.

verwijst dan naar verschillende hoger reeds aangehaalde auteurs (43).

J. VAN RYN en P. VAN OMMESLAGHE (44) noemen dit vonnis *un jugement bien motivé*.

Besluit

Met het gepleegde artikel weze aangetoond dat ons Hof van Cassatie ook bekommerd is met de vrijwaring van de rechten van de vrouw, die tot nu door de wetgever in de steek gelaten is, zelfs nog bij de wet van 1958. Alleszins mag het Belgisch zwakke geslacht (!) een meer rooskleurige toekomst verwachten, eens het huwelijksvermogensrecht grondig zal hervormd zijn.

SOMMAIRE

LE SORT DES ACTIONS PERSONNELLES DE LA FEMME SOUS LE REGIME DE LA COMMUNAUTE LEGALE

Parfois on résout ce problème par l'article 529 du Code civil : "Sont meubles par la détermination de la loi, les actions ou intérêts dans les compagnies de finance, de commerce ou d'industrie, ...". Toutes les actions tombent alors dans la communauté (art. 1401, 1). Il n'est pourtant pas si simple.

Les actions peuvent être personnelles et communes, mais quelles sont les conséquences par rapport au droit d'administration et de disposition ?

Tous les auteurs distinguent les sociétés sans et avec personnalité juridique. Quant aux sociétés sans personnalité juridique le sort des actions s'adapte à la nature de l'apport dans lesdites sociétés.

Ensuite, quant aux sociétés avec personnalité juridique, presque tous les auteurs distinguent les sociétés de capitaux (la S.A. par exemple) et celles de personnes (la S.N.C. ou la S.C.S.). Les actions des sociétés de capitaux sont toujours meubles, et tombent donc toujours dans la communauté. Il n'y a qu'une seule exception, à savoir la S.A. dont les actions sont nominatives et donc incessibles, en termes juridiques "la S.A. close".

Les sociétés de personnes sont plus discutées. Les auteurs se divisent déjà quant au point de départ. Les uns partent de l'art. 1861 pour en conclure que les actions sont incessibles et donc personnelles. La communauté vient donc

(43) Naast J. WILLOCKX, M. DEMEUR, H. DE PAGE, J. VAN DE VORST verwijzen VAN RYN en VAN OMMESLAGHE (*o.c.*) nog naar J. REINAULD. Examen de jurisprudence (1956-59) en matière de "Contrat de mariage et les régimes matrimoniaux", *R.C.J.B.*, 1960, blz. 225, bijzonder nr. 7.

(44) J. VAN RYN en P. VAN OMMESLAGHE. Examen de jurisprudence (1961-65) en matière de "Sociétés Commerciales", *R.C.J.B.*, 1967, blz. 277 e.v., in casu, blz. 287, nr. 8.

d'être le croupier de la femme, porteuse de l'action, par le contrat de mariage. La communauté en obtient aussi les avantages, pendant que la femme reste elle-même l'associée. Seul la valeur patrimoniale tombe donc en communauté. Pas tous les auteurs sont de cet avis. Il y en a (HEENEN et BOUCKAERT) qui déduisent le critère de l'incessibilité des actions du caractère personnel des relations entre les associés. Parfois on est devenu associé a raison de ses qualités, et alors il est immoral devant les autres associés, de donner la moitié des ses possessions à son mari. Il faut qu'on recherche les faits, pour pouvoir conclure que la société est fondée *intuitu personae*. Cette dernière opinion n'est pas préférable à la première.

Les conséquences de cette solution se dérivent elles-mêmes. Quand la société se dissout avant la communauté, les actions tombent en communauté. D'autre part, si la communauté se dissout avant la société, il y a une récompense pour la communauté. A quel moment on estime la valeur des actions de la société, c'est une question discutée entre les mêmes auteurs.

Les conséquences par rapport au droit d'administration et de disposition sont aussi discutables que ces droits mêmes. Ici, les auteurs sont naturellement aussi divisés.

Entre le sort des actions des sociétés de capitaux et celles des sociétés de personnes, on trouve encore des formes intermédiaires (par exemple la S.P.R.L., la S.C. et la S.A. close). Ces formes ont des caractères des deux autres formes et ont une solution plus près de celles des sociétés de personnes que des sociétés de capitaux. Les arrêts de 1959 et des années suivantes attachent la jurisprudence constituée quant aux sociétés de personnes (S.N.C.).

Espérons que notre Cour de Cassation garantira les autres droits de la femme comme elle l'a fait dans son arrêt du 29 février 1959, car notre législateur se fait attendre déjà longtemps.